

VIULUNSOITON FYSIKKAA, TÄHTÄIMENÄ LAATU.

Yhteenveto esitelmästä SJO:n päivillä helmikuussa 2019

Tuomas Haapanen

JOHDANTO

Viulunsoiton opiskelu on erikoisala, joka poikkeaa monin tavoin tavanmukaisista opetusmenetelmistä.

Oppilaiden persoonalliset ominaisuudet ja taipumukset voivat olla niin suuresti vaihtelevia, että yksilöllinen ja pitkäkestoinen harjoittelu ammattitaitoisen opettajan johdolla on loppujen lopuksi ainoa tie päästä hyviin tuloksiin. Viulunsoiton opettajan vaativana tehtävänä on havainnoida ja ymmärtää oppilaan henkilökohtaiset edellytykset ja soveltaa opetuksensa sen mukaisesti.

Vaikka opintojen kuluessa, erityisesti opiskelun alkuvaiheissa, soittimen hallintaan liittyvät tekniset ongelmat nousevatkin pääosaan, ei näissä pyrkimyksissä sovi unohtaa, että viulunsoiton fyysinen suoritus on jo ensimmäisistä jousenvedoista ja sormien painalluksista lähtien tiiviissä yhteydessä kuuloaistin kautta välittyviin musikaalisiin havaintoihin. Intonatio, rytmi ja sointi ovat alusta alkaen mukana kaikessa soiton opiskelussa, ja tämä on hyvä pitää mielessä silloinkin kun on kysymys puhtaasti teknillisistä harjoituksista.

Monesti on toistettu, että viulunsoittoa ei voi oppia kirjoista, ja tälle väittämälle on helppo löytää perusteita. Musiikkiesitys voi olla sekä kuulijalle että esittäjälle välittömästi musikaaliseen aistiin vetoava elämyksellinen kokemus, mutta tätä ei voi sanallisesti kuvaamalla siirtää kenellekään muulle. Myös viulutunneilla tapahtuva opettajan ja oppilaan välinen käytännön työ sisältää paljon sellaista välittömään havainnointiin perustuvaa toimintaa, joka jää auttamatta kirjoitetun sanan ulkopuolelle.

Tietopuolinen sivistys on toki tärkeä osa viulunsoiton opettajan ammattitaitoa, eikä sitä voi lainkaan väheksyä.

Monet kuuluisat viulopedagogit ovat aikojen kuluessa julkaisseet teoksia, joihin jokaisen opettajan on hyvä perehtyä. Niistä voi löytää uusia ideoita opetustyöhön, mutta liian kirjaimellinen ja huolimaton tekstin lukeminen on myös kautta aikojen johtanut kohtuuttomiin yleistyksiin, usein suoranaisiin väärinkäsityksiin.

Tästä on olemassa vakuuttavia näyttöjä menneiltä ajoilta, mutta uusimpiinkin viulupedagogisiin julkaisuihin on hyvä suhtautua riittävän kriittisellä asenteella.

LIHASTEN TOIMINTA

Jokainen viulunsoiton opettaja on varmasti joutunut kokemaan tilanteita, joissa vääränlaiset ja tahattomat lihasjännitykset haittaavat oppilaan kehitystä. Liiallinen viulun kaulan puristaminen tai oikean käsivarren nivelten jäykkyys ovat tästä tyypillisimpiä esimerkkejä.

On itsestään selvä, että tähän ongelmaan on suhtauduttava alunalkaen vakavasti, ei yksin soittotekniikan vaan myös mahdollisten terveyshaittojenkin takia.

Pyrkimys mahdollisimman vaivattomaan ja jännityksistä vapaaseen viulun käsittelyyn on kaikissa opiskelun vaiheissa itsestään selvä asia, ja tämän päivän viulupedagogiikassa siihen on kiinnitetty entistä enemmän huomiota.

Kuitenkin se, millä tavalla tähän usein yksilölliseen ongelmaan pyritään löytämään ratkaisuja, voi olla hyvinkin ongelmallista.

Jo pelkästään viulunsoiton poikkeuksellinen asento edellyttää tiettyjen lihasten aktiivista toimintaa, puhumattakaan niistä monipuolisista valmiuksista, joita sekä vasemman että oikean käden työskentelyssä välttämättä tarvitaan.

Tiedetään, että lihakset, joita harjoitetaan, vahvistuvat, ja lihakset, joita ei käytetä, surkastuvat.

Vaikka vasta-alkajien kohdalla on luonnollista lähteä liikkeelle mahdollisimman rennoista liikkeistä, olisi opintojen edetessä myös uskallettava kehittää viulunsoitossa väistämättä tarvittavien lihasten valmiuksia. Tämä tapahtuu parhaimmillaan normaalin harjoituksen ja opiskelun puitteissa kuin luonnostaan, mutta ongelmatapauksissa on tietenkin turvauduttava asianmukaisiin harjoituksiin.

Sinänsä kiitettävä pyrkimys mahdollisimman irtonaiseen ja jännittämättömään viulunsoittoon on kuitenkin usein johtanut myös liioitteluun, kun rentouden tavoittelu kohdistetaan juuri sinne, missä lihasten valmiuksia ja aktiviteettia tulisi erityisesti kehittää.

Vaikka viulun ääni syntyy ensisijaisesti jousen avulla, on vasemman käden toiminnoilla kuitenkin ratkaiseva osuus äänelliseen laatuun. Voisi melkein sanoa, että tänä päivänä yleisimmät puutteet soiton kvaliteetissa johtuvat nimenomaan vasemman käden suorituksesta.

Liian löysä sormien painallus, kömpelöt asemanvaihdot tai liian aikaisin nostetut sormet ovat tyypillisimpiä kuulijan korvaan osuvia laatuvirheitä. Haluttu sävel syntyy painamalla sormi tiettyyn kohtaan otelaudalla, ja jos tämä painallus on liian löysä, ääni menettää auttamatta kirkkautensa ja muuttuu tuhruiseksi. Tätä voisi pitää viulunsoitossa miltei luonnonlakina. Jos sormi nousee ylös tai löystyy liikaa silloin, kun jousi vielä vetää ääntä, on kysymyksessä selvästi kuultava kvaliteettivirhe, joka esiintyy valitettavan usein esim. asemanvaihtojen yhteydessä.

Monesti on vedottu Carl Fleschin mainintaan, että asemanvaihdossa sormen paine kieleen kevenee. Näin summittainen toteamus on sittemmin tulkittu jopa velvoittavaksi säännöksi, jonka noudattaminen liioiteltuna on valitettavan usein kuultavissa. On vaikea uskoa, että tämä olisi ollut Fleschin tarkoitus.

Kuriositeettina voi mainita, että Fleschin oma opettaja Martin Marsick korosti erityisesti, että laulavassa asemanvaihdossa sormi pysyy lujasti alas painettuna.

Maksimaalista lihasvoimaa ei viulunsoitossa tietenkään tarvita, mutta sekä vasemman että oikean käden sormien työssä tarvittavat valmiudet eivät myöskään kehity, jos opinnoissa liiallinen pelko jännittämisestä rajoittaa tervejärkistä harjoittelua.

Käytännöllinen koe osoittaa selvästi, että ihmisen voimakkaasti kokoon puristettu nyrkki ei lainkaan estä käsivarren niveliä taipumasta vapaasti ja rennosti, huolimatta siitä, että sormien koukistajalihakset ensisijaisesti sijaitsevatkin kyynärvarressa. Ihmisen nyrkki on luonnostaan voimakas, jo pienellä vauvallakin, ja viulunsoitossa sormien painallus pohjaan asti on vain vähäinen osa käytettävissä olevasta maksimivoimasta.

Voi kysyä, miksi tätä vaivatonta, mutta viulunsoitossa välttämätöntä sormien toimintaa pitäisi erityisesti pelätä?

Kuinka pitäisi suhtautua siihen, että joissakin uusimmissa viulupedagogisissa julkaisuissa pyrkimys rentoon ja irtonaiseen viulunsoittoon on saanut jo niin liioiteltuja ja teoreettisia muotoja, että niistä voi olla suoranaista haittaa normaalille viulunsoiton opiskelulle.

Erityisesti Simon Fischer on ulkoasultaan mahtavissa julkaisuissaan Basics, 1995 ("*frequently referred to as the bible of violin technique*") ja Practice, 2005 esittänyt mahdollisimman löysän sormityön jonkinlaiseksi ihanteeksi, jolla vältettäisiin kaikkialla väijyviä jännitystiloja.

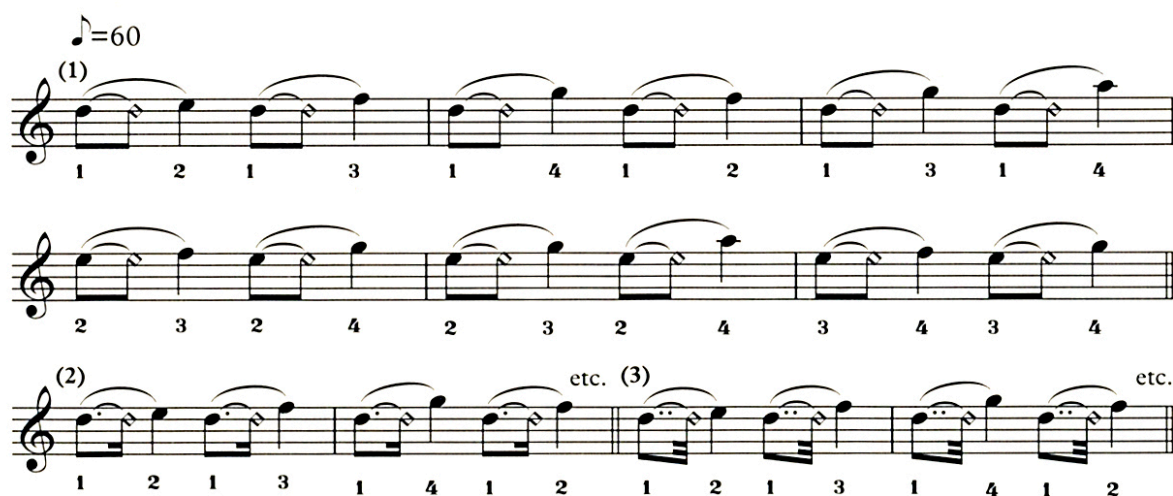
Fischerin perusajatus on, että vasemman käden sormien työssä on aina käytettävä vain minimaalista lihasvoimaa, mitä se sitten yksilöllisesti tarkoittaakaan. Yleisperiaatteena ajatus ei ole suinkaan uusi, ja sitä voi toki kussakin tilanteessa pyrkiä soveltamaan.

Sensijaan Fischerin esittämä omalaatuinen teesi, jonka mukaan jokaista sormen painallusta seuraa aina vastaava kevennys, on suorastaan ainutlaatuinen johdatus huonoon kvaliteettiin. Tätä varten hän on laatinut erillisiä harjoituksia, joissa sormia kevennetään liioitellusti aina flageoletti - asentoon asti: (Basics, s. 105)

Releasing between notes

To avoid tension, there must always be as many *releases* as there are *muscular actions*. This exercise encourages the hand to release in between notes.

- 1 Play through the whole sequence as written. During the harmonic, relax the base joints and thumb – keep the feeling of relaxation as the new finger is dropped on to the string. Keep the finger that played the harmonic resting lightly on the string.
- 2 Repeat the sequence with a sixteenth-note (semiquaver) harmonic.
- 3 Repeat with a thirty-second-note (demisemiquaver) harmonic.
- 4 Repeat the sequence without harmonics, with the same feeling of release between the notes.

Also play on the other strings, using the equivalent harmonics.

Fischerin metodissa vasemman käden sormien liioiteltu löysäys tapahtuu jopa kesken legatoa, asemanvaihdoissa, vieläpä trillin perussävelessä (*almost invisibly*).

Näin voimakkaasti liioiteltu teoreettinen ja epälooginen näkemys on mielestäni kaukana siitä, mitä viulunsoitossa käytännössä tapahtuu, ja miltä soiton pitäisi kuulua.

Fischerin teoksista, erityisesti Practice-osasta, voi kyllä löytää hyödyllisiäkin harjoituksia (harvoin varsinaisia uutuuksia), mutta myös kohtuuttoman paljon pieniin yksityiskohtiin pilkottua teoretisointia, joka monesti rikkoo jo järkevän ajattelunkin rajoja.

Tästä pari kuvaava esimerkkiä:

Opettajan viulutunnilla tekemä arkipäiväinen huomautus jousen vinosta asennosta, jonka oppilas helposti oikaisee pienellä olkavarren liikkeellä, saa Fischerin kirjassa (Basics) monimutkaisen selityksen valokuvineen (Basics, s.10):

Bow angle

The fingers help to keep the bow parallel with the bridge. A common error is to try to correct crooked bow strokes by changing what the arm is doing, when the fault really lies with the fingers. This can result in awkward arm movements and tension.

Using the fingers to alter the angle of the bow

- Hold the bow above the string at the heel. Move the point towards the bridge (Fig. 15a), and away from the bridge (Fig. 15b), using only the fingers.
- To move the point in towards the bridge, pull the first finger in and extend the fourth finger. To move the point out again, pull the little finger in and extend the first finger.
- Keep the heel of the bow above the string.
- Keep the arm and hand still. Place a coin on the back of the hand and make the movements without the coin falling off.

Mitä tästä kuvasta ja tekstistä voi päätellä?

Jousen vaihto kieleltä toiselle on Fischerin mukaan myös suuri ongelma, joka saa osakseen kuusi sivua erikoisharjoituksia. (Basics, ss. 27-32)

Pedagogisena oivalluksena hän esittää, että koska tällainen jousen vaihto

kieleltä toiselle tavallisesti myöhästyy (?), on sitä harjoiteltava niin, että se tehdäänkin ennen aikojaan. Entä rytmi?
Vastaavanlaisia esimerkkejä kirja on tulvillaan.

On siis täysi syy palata toteamukseen, että viulunsoittoa ei voi oppia kirjoista.

Hyödyllistä tietoa ei tietenkään pidä sivuuttaa, mutta kun viulunsoiton opiskelussa ja opettamisessa pyritään kuulijoita tyydyttävään korkeaan laatuun, ei pelkkä teknisten seikkojen yksityiskohtainen nakertelu ole riittävä lähtökohta.

Musikaalisen korvan osuutta viulunsoitossa ei voi teknisissäkään harjoituksissa kokonaan sivuuttaa, eikä terveen järjen käyttöökään ole koskaan haitaksi.

